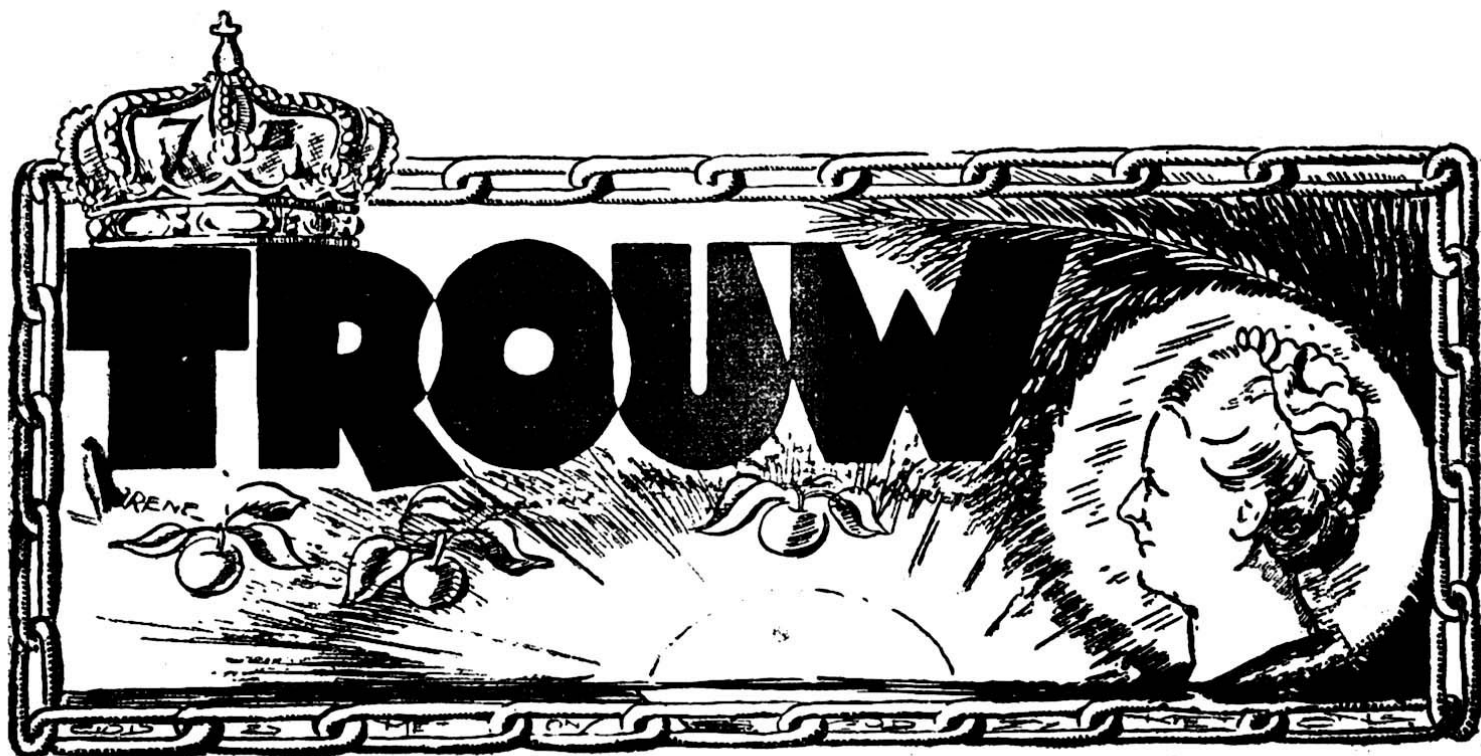

1e JAARGANG
No. 15.

Ja, zij zullen
Zich vervullen
Deze tijden van geluk.

Deez' ellenden
Gaan volenden
En verpletterd wordt het juk.

MIDDEN
DECEMBER 1943

HET KONINKLIJK WOORD VAN 11 NOVEMBER

Landgenooten,

In aansluiting aan mijn vorige radiorede, zou ik vandaag een enkel woord naar voren willen brengen, waarvoor, naar mij van verschillende zijden ter oore kwam, bij U in ruimen kring belangstelling bestaat. Doch vooraf verzoek ik U U er rekenschap van te geven dat, onder de tegenwoordige omstandigheden, zeer veel niet gezegd kan worden en het daarom nimmer mogelijk is een beeld ten voeten uit te geven.

Ik begrijp ten volle dat Uwe belangstelling uitgaat naar den vorm waarin, staatkundig, de bevrijding en herrijzenis van ons land zullen gegoten worden. Helaas moeten gij en ik ons nog voorloopig de noodige beperking getroosten, want onberekenbaar zouden de gevolgen zijn, indien ik meer vertelde dan verantwoord is. Onze luisterende vijand zou er zich maar al te zeer over verheugen, indien hij maar iets vernam, waarmee hij zijn voordeel zou kunnen doen.

Het zal U ongetwijfeld duidelijk zijn, dat er een korte spanne tijds zal moeten verlopen tusschen het begin der bevrijding en het tijdstip, waarop het leven weer in normale banen gaat loopen en zijn gewone aanzien gaat herkrijgen. Ter overbrugging van die spanne tijds van enkele weken, van enkele dagen misschien, is nu ontworpen een militair gezag, dat gehoorzaamt aan de Regeering en een plaatselijk burgergezag. De coördinatie, die er moet zijn tusschen de eischen, die de oorlogvoering stelt en de behoefte van het bewind in Nederland, in de eerste dagen van de bevrijding, vordert een opleiding en een gezagsuitoefening in samenhang met de geallieerde strategische organisatie. Niet minder noodzakelijk is het harmonisch verband, dat er moet zijn tusschen het nieuw optredend gezag en het Nederlandsche volk.

Deze opzet is niet in de laatste plaats ontworpen teneinde U, van den beginne af, juist het ongestoord gebruik te waarborgen van die vrijheden, waarnaar gij thans zoozeer terugverlangt. Want bevrijding beteekent, dat recht en rechtvaardigheid opnieuw hun intrede zullen doen op onzen geboortegrond en in ons aller leven. Kortom, een herleving van alle vrijheden, waarin wij zijn grootgebracht en die ons allen thans nog dierbaarder zijn dan voorheen.

Zeiده ik U niet reeds: Bij het eerste vrijheidsgloren herrijst het nieuwe Nederland? Het is daarom dat ik U nu wil vertellen, hoe rijk ik ben met hetgeen Uw ondergrondse pers voortbrengt. Zoowel de waardevolle bouwstoffen, welke zij levert voor de nieuwe gemeenschap en haar aansporing tot de studie van toekomst-vraagstukken, als haar critiek, verheugen mij ten zeerste. Zij legt een

treffend getuigenis af van diepte, ernst en bezinning. Hoe meer gij U allen bezonnen hebt en Uw overtuiging verrijkt is, des te spoediger zal er vorm gegeven kunnen worden aan onze toekomst.

Met blijdschap ook bespeur ik hoe Uwe en mijne denkbeelden overeenkomen op het gebied van de vernieuwing en in onzen geestelijken strijd tegen de duistere machten van dezen tijd. Ik denk aan Uw strijd tegen onzen tweërlei tegenstander: Den vijand, waartegen wij vechten met de wapenen en den oorlog als zoodanig, die ons op den langen duur geestelijk afmat en uitput. Wij willen sterk zijn, doch niet in brute, ziellooze hardheid. Onze kracht, onze in dezen tijd vaak noodzakelijke hardheid zullen wij blijven voeden uit de diepe bronnen van menscheelikeid en naastenliefde en uit het heimwee om als mensch te kunnen en te mogen leven. Deze sterke krachtsinspanning groeit onder den dagelijkschen druk van een meedoogenloos schrikbewind. Wij moeten ons dan ook tot het uiterste inspannen om de vlam brandende te houden.

Deze gedachte vond ik in een artikel van Uw ondergrondse pers, dat ik hier vrij aanhaal: Deze gemeenschappelijke krachtsinspanning is een hecht cement, dat ons samenbindt. Bij uitnemendheid brengt zij naar voren al hetgeen alle Nederlanders gemeen hebben, hetgeen ons allen heilig en dierbaar is.

Welk een sterkte, een troost en een steun is zij voor allen, die dagelijks onder verdrukkingen lijden, die bittere strijd moeten voeren tegen een meedoogenloos schrikbewind tot de steeds meer in het zicht komende dag der bevrijding aanbreekt. Ik ben er zeker van, dat ik Uw overtuiging uitspreek als ik zeg: Het brandend houden van die vlam beteekent voor ons het winnen van den vrede, de waarborg voor de verwezenlijking van de toekomst, die wij allen zoo vurig begeeren.

Sedert ik het laatst tot U sprak, heeft onze oorlogvoering vele successen te boeken gehad. Doch wellicht nog belangrijker dan dat is het tot stand komen van de samenwerking in Moskou voor de verdere oorlogvoering en, na het behalen van de eindoverwinning, voor het vredesstijpperk dat daarop zal volgen. Deze samenwerking vormt een veelbelovend uitgangspunt voor de nieuwe volkerengemeenschap, die gericht zal zijn op de voorkoming van een volgende wereldramp.

Nederland is zich bewust van de rol, die het in dit opzicht heeft te vervullen en zal zijn volle medewerking verleen aan alle verstandige plannen, die met onze belangen en positie rekening houden. Vanuit dit standpunt moet ook onze deelneming aan de conferentie in Atlantic City worden gezien, waar op het oogenblik de vertegenwoordigers der vereenigde volkeren bleven zijn om maatregelen te treffen, teneinde den nood der thans nog bezette landen zoo spoed-

dig mogelijk te lenigen. De lucht is vol beloften voor de toekomst. Ik besluit met den wensch, dat deze beloften spoedig in daden en feiten worden omgezet. Ik heb gezegd.

Commentaar.

Met bijzondere instemming hebben wij kennis genomen van hetgeen H.M. de Koningin in Haar hierboven afgedrukte rede heeft gezegd over den aard en de strekking van het militair gezag, dat hier na de bevrijding aanvankelijk zal optreden. Met name verheugt ons de mededeeling van H.M., dat de Regeering de opvatting toegedaan is, dat dit militair gezag bedoeld is ter overbrugging van de korte spanne tijds, die verloopt tusschen het begin der bevrijding en het tijdstip, waarop het leven weer in normale banen gaat loopen en zijn gewone aanzien gaat herkrijgen. H.M. de Koningin schatte deze overbruggingsperiode op enkele weken, enkele dagen misschien. Vrees voor wat men een „militaire regeering“ pleegt te noemen, behoeft er dus niet te bestaan. De homogeniteit tusschen onze Koningin en Haar volk blijkt ook hier duidelijk. Wij vertoelden dit, wij wisten dit, ook zonder dat H.M. de Koningin dit zoo uitdrukkelijk kwam verklaren.

In onze commentaar op de rede van H.M. de Koningin van begin September (in ons nummer van midden-September) hebben wij de argumenten die een militair gezag noodzakelijk doen zijn en den aard, die dat gezag moet bezitten, aldus weergegeven:

Zoolang de wetten van den oorlog heerschen, zal de militaire bevelhebber het heft in handen hebben. Het verheugt ons te vernemen, dat dit militair gezag in het kader van de geallieerde oorlogvoering aan Nederlanders toevertrouwd zal worden. Dat dit militair gezag niet uit het bezette gebied kan worden gerecruteerd, maar dat dit in Engeland werd opgeleid, spreekt voor ons vanzelf. De coördinatie, die er moet zijn tusschen de eischen, die de oorlogvoering stelt en de behoeften van het bewind hier te lande, vordert een opleiding in samenhang met de geallieerde strategische organisatie. Aan den anderen kant moet er een harmonisch verband zijn tusschen het nieuw optredend gezag en het Nederlandsche volk.

In de rede van H.M. de Koningin van 23 November vinden wij een aantal zinsneden, die nagenoeg letterlijk staan in hetgeen wij hierboven uit ons commentaar van September aanhaalden.

Wij willen nog één punt uit de rede van H.M. de Koningin speciaal bespreken, omdat de vijand dat punt tracht uit te buiten voor zijn oorlogspropaganda.

Haar Majesteit heeft n.l. enkele woorden gewijd aan de samenwerking der geallieerden, die in Moskou tot stand kwam en die betrekking heeft, niet slechts op de verdere oorlogvoering, maar ook op het vrede-tijdperk daarna. De Koningin noemde het resultaat van Moskou veelbelovend en belangrijk.

Voor de Duitschers en hun satellieten is dit nu aanleiding geworden om krokodillentranen te huilen over het feit, dat onze Koningin „een door de jaren gerijpte telg uit het godvruchtige Huis van Oranje“ één lijn trekt met „den principiëlen verdeler en vervolger van het Christendom“ enz., gelijk het in nazi-handen verkeerende Handelsblad schreef.

Het Handelsblad heeft daartoe zelfs in groote opmaak de radio-rede van de Koningin, schijnbaar in extenso, opgenomen en dat nog wel tot verbazing van het publiek onder den titel: „Radio-rede Koningin Wilhelmina“. N.b., niet eens ex-Koningin!

Wij zeggen: schijnbaar in extenso. Want het Handelsblad heeft de rede hier en daar verkort en speciaal ten aanzien van dit punt heeft het een zin van vitale betekenis weggelaten! En wel deze zin: „Nederland is zich bewust van de rol, die het in dit opzicht (de samenwerking van Moskou, red. Tr.) heeft te vervullen en zal zijn volledige medewerking verleenen aan alle verstandige plannen, die met onze belangen en positie rekening houden“.

Deze zin, die belangrijke reserves bevat, liet het Handelsblad weg. Want deze zin past niet bij wat de nazi's onze Koningin in de schoenen willen schuiven, n.l. dat zij bezig zou zijn Nederland aan het Communisme te verkoopen. Daarom ziet men niet tegen een aparte falsificatie van Haar woorden op. In de door het Handelsblad weggelaten zin handhaaft Haar Majesteit uitdrukkelijk een eigen Nederlandsche standpunt tegenover elke politiek, die van Nederlandsche gezichtshoek uit, onaanvaardbaar is. Uit deze vervalsching blijkt, dat het z.g. Oranje-bolsjewisme een door de nazi's verzonnen spookbeeld is om de goê-gemeente schrik aan te jagen.

Het Nederlandsche volk laat zich door dit alles niet bedotten. Het begrijpt zeer wel, dat de militaire samenwerking tusschen Rusland en de geallieerden behoorlijk georganiseerd moet worden. Het begrijpt ook, dat als men samen strijdt om Duitschland er onder te krijgen, er ook overleg gepleegd moet worden over den vrede die aan Duitschland opgelegd zal worden. En het Nederlandsche volk weet ook, dat er noch bij zich zelf, noch bij onze Regeering, sinds 10 Mei 1940 verandering is gekomen in de waardeering van communistische beginselen en communistische practijken. Dat blijkt, wat onze Regeering betreft, uit de rede van 23 November overduidelijk.

CONSERVATIEF—PROGRESSIEF.

Er is tegenwoordig discussie over den vorm, waarin de meningsstrijd zich in de toekomst zal moeten openbaren. Er wordt dan gepleit voor een algeheele wijziging der vroegere politieke tegenstellingen om daarvoor in de plaats te stellen de tegenstelling conservatief-progressief.

De gedachte, die aan dit voorstel ten grondslag ligt, is deze, dat de geschiedenis zich in een bepaalde periode kenmerkt door een bepaalde tendentie, b.v. de sociale evolutie, die beheerschend is voor de politiek. Tegenover die tendentie staan de menschen of instemmend en dan zijn ze progressief, of afwijzend en gereserveerd en dan zijn ze conservatief. Het bestaan van die beide groepen is, in dezen gedachtengang, goed. Immers de progressieven zullen de historische evolutie, stimuleeren, de conservatieven zullen haar remmen. Daardoor krijgt men van zelf een evenwichtige ontwikkeling.

Er zijn landen, waar de politieke meningsvorming inderdaad aldus tot stand komt of tot stand kwam. Zoo in Engeland, zoo in Nederland in het midden der vorige eeuw.

Wij zijn daar in Nederland echter boven uitgegroeid. De historische tendenties, zooals de sociale evolutie, zijn wel gebleven. De houding daartegenover vormt wel een factor voor de politieke meningsvorming. Maar het is niet meer een simpel „ja“ zeggen en dus stimuleeren van die evolutie, noch een simpel „neen“ zeggen en dus remmen van de evolutie.

Er is in Nederland bij groote groepen der bevolking begrip gegroeid voor het feit, dat historische tendenties, als de sociale evolutie, niet ontstaan en zich niet ontwikkelen buiten den invloed van wereld- en levensbeschouwingen om. In een land als het onze ontwikkelt zich zulk een evolutie onder de spanning van tegenover elkaar staande wereld- en levensbeschouwingen. De openbare mening over zulk een evolutie wordt daardoor nooit meer een zaak van ja of neen. Zij wordt er één van zis of zo. M.a.w. de tegenstellingen liggen in Nederland niet aldus, dat de een de sociale evolutie zou willen tegenhouden als hij kon en de ander die sociale evolutie zoo veel mogelijk wil bevorderen. Zij liggen zoo, dat de één de sociale evolutie op een bepaalde manier wil bevorderen b.v. door de macht op sociaal-economisch gebied te concentreren in handen van den staat, uiteindelijk langs den weg der socialisatie, terwijl de ander de sociale evolutie wil bevorderen en voltooien op een andere manier; niet langs den weg der staatsontwikkeling maar b.v. langs den weg eener rechtsonwikkeling, waardoor in het maatschappelijk leven zelf de algemeene overtuigingen groeien en de levensverbanden ontstaan, waardoor en waarin de sociale evolutie tot rijpheid komt.

Dit is niet een kwestie van conservatief of progressief, het is hier de vraag: wat is de juiste manier om een probleem op te lossen, waarvan wij allen de oplossing urgent achten.

Wanneer wij zouden trachten de meningsvorming in dit opzicht te wringen in het schema conservatief-progressief, begaan wij o.j. de fout, dat wij de principiële perspectieven verdonkeren door een historische verengde kijk op de ontwikkeling. Het zou beteekenen, dat wij de klok achteruitzetten. Het zou beteekenen het uitschakelen van de wereld- en levensbeschouwing uit de politiek. In het algemeen is dat reeds een nadeel en verarming, omdat wij dan de problemen nooit meer ten voeten uit en in hun ware gedaante kunnen zien. Voor den Christen is het bovendien onaanvaardbaar, omdat het zijn christenplicht is de problemen in het licht van het Evangelie tot klaarheid te helpen brengen.

DAT IS DE ARBEIDSDIENST.

Uit een brief van een arbeiderman, werkzaam in een van de kampen van den N.A.D., geschreven op 17 October j.l. citeeren we, zonder nader commentaar, het volgende:

„Wij hebben gisteren theorie gehad in de eetzaal en daar waren de joden weer het lijdend voorwerp. Het Oude Testament, zei de spreker, is niet van belang voor ons, dat is maar Joodse geschiedenis. Hij zei o.a. dat het slimme joodje David den germaan Goliath versloeg met valsche strijdmiddelen.

Over het ontstaan van de wereld zei hij: De wereld is een stuk van de zon en zij heeft eerst duizenden jaren om de zon gedraaid, voor er leven in kwam. Daarna ontstonden er z.g.n. cellen, deze werden zooiets als kwallen en daarna longdieren enz. van aap tot mensch.“ Jezus was volgens hem „een verdomd slim joodje“!

Zondagmorgen hebben we alle deuren en kasten moeten schuren voor inspectie, dus de Zondagsrust interesseert den heeren ook al niet erg.

Als we willen, kunnen we teekenen voor het Langemarck-Studium, dat is een Duitsche instelling voor gratis opleiding. Als je geen toestemming kunt krijgen van je ouders, dan nemen zij de volle verantwoordelijkheid op zich. Dus U ziet, het is hier een mooie boel.“

VRAGEN RONDOM DE KRANT.

Het vraagstuk van de pers behoort tot de moeilijkste vragen, die

na den oorlog tot een oplossing moeten worden gebracht. Toen de oorlog uitbrak, waren we op dit punt nog maar kinderen in de ontwikkeling en juist daarom hebben we zooveel geleerd. Als er één ding duidelijk geworden is in deze jaren, dan is het wel, dat een krant, in „bezet gebied“, onmiddellijk haar werk staken moet. De menschen, die eraan werken, moeten de pen neerleggen, want elke handeling van hen wordt door den vijand gebruikt in zijn dienst. Er is slechts één geoorloofde krantenuitgave in deze situatie denkbaar n.l. de illegale. Een journalist, die het niet waagt zich daaraan te geven en in deze zijn roeping in de oorlogvoering te volgen, is, als hij tenminste op den naam van vaderlander aanspraak maken wil, voor den duur van den oorlog uitgeschakeld. We zien dat nu wel zeer duidelijk.

Dag in dag uit bewijst de krant van heden de waarheid hiervan. Ze is volkomen ingevoegd in het raam van het landverraad. Mede daardoor is het vraagstuk straks zoo moeilijk. Het ding, dat we nu nog krant noemen, is een volkomen genazificeerd apparaat in dienst van den vijand. Het geeft niet slechts zijn berichten door, maar treedt in beoordelingen, keurt vaderlandsche handelingen al en noemt bedrivers ervan misdadigers en bandieten, scheldt onze regering voor emigrantenklik, roept op tot dienstneming in het vijandelijk leger en stelt deze dienstneming voor als vaderlandsliefde. Dit alles met elkaar is een erge vorm van begunstiging van den vijand, die streng verboden is. Het spreekt vanzelf, dat dergelijke daden straks onder de beoordeeling van den bevoegden rechter zullen vallen en dat elk der verantwoordelijke redacteuren straks maatregelen tegen zich zal moeten verwachten. In dat opzicht is het een groot geluk, dat hun namen tegenwoordig dagelijks in de kranten staan afgedrukt.

Wat nog is, moet verdwijnen.

Als we in het licht van het bovenstaande het vraagstuk van de pers bezien, behoeven we er geen minuut aan te twijfelen, dat alle nog bestaande bladen bij den omslag onmiddellijk zullen worden gereorganiseerd. Geen onzer zal daaraan trouwens iets behoeven te doen. Men doet dat zelf wel op den dag der bevrijding. Reeds vooraf verandert de situatie. De journalist, die van daag in zijn krant daden van N.S.B.'ers verheerlijkt en de menschen van het illegale front voor schelmen en bandieten uitscheldt, zal morgen het omgekeerde doen en met foto's en artikelen die „schelmen“ als vaderlanders hoog vereeren en hen met glorie omkransen. Het is ons bekend, dat één van de kranten reeds nu bezig is contact met de illegale wereld te zoeken en op de redactie liggen (verborgen natuurlijk) een reeks artikelen klaar over de N.S.B.-terreur in de omgeving van Meppel, waar men laatst drie Nederlanders naar buiten lokte en neerschoot. Wat zullen we verstomd staan over de „heldenfeiten“, die de door-de-knieën-gezakte journalisten dan zullen weten te beschrijven om zodoende hun eigen schanddaden te bedekken. De kranten zullen te klein blijken om uiting te geven aan hun dankbaarheid, dat de „emigrantenklik“ weer terug is, enz. enz.

En toch zal dit niet meer baten. Het verdwijnen van de lafaards, die voor de vergiftiging van onze pers verantwoordelijk zijn, is toch wel het minste, dat we kunnen eischen.

Krantendirecties zullen voorts de oplossing van dit probleem wel gereed hebben. Die is o zoo eenvoudig. Nazi-redacteuren, die men in vrijheid heeft benoemd, of die men zich om te kunnen blijven heeft laten aanleunen, gaan één, twee, drie de straat op, misschien nog met een goed pensioen, anderen, bij voorkeur de uitgeworpenen in den oorlogstijd, worden benoemd en men gaat verder. Vaderlandsche kranten om van te rillen en te beven. Wees ervan verzekerd, dat vele directeuren deze oplossing kant en klaar in den zak hebben, om zoo snel mogelijk bij den omslag te kunnen omslaan.

Voor deze menschen is de oorlog slechts een gebeurtenis geweest, die hun weliswaar enige zorgen heeft gebracht, doch die hun verder geen windeieren heeft gelegd. Integendeel er is voordeel aan vele kanten. Door het verbod van talrijke kranten is het abonnementental toegenomen, de abonnementsprijs bleef gehandhaafd, de advertentiestroom bleef aardig op peil en de onkosten werden, omdat de krant zoo ongeveer tot een vijfde van den omvang werd teruggebracht, belangrijk gedrukt. Op deze wijze komt men versterkt uit den chaos te voorschijn. Nog één zoo'n oorlog en we zijn „onder de pannen“. Voor vele directeuren is de oplossing inderdaad niet moeilijk.

Er zijn vrijwel geen woorden voor noodig om aan te toonen, dat deze „vrije“ oplossing van de persvragen grenzeloos onbillijk zou zijn, ook al worden we van de landverraders zonder moeite bevrijd. Onbillijk is ze tegenover die kranten, die hun offer aan den oorlog hebben gebracht en verdwenen zijn en die (natuurlijk) hun recht om weer te verschijnen zoo spoedig mogelijk zullen benutten. De slapelingen krijgen dan echter een voorsprong. Aan hen, die hun volledig apparaat nog hebben, zal het mogelijk zijn onmiddellijk te verschijnen met een krant, die trilt van vaderlandsliefde. Zij zitten al in het zadel, als de anderen nog moeten opstijgen. Die anderen zitten met gebrek aan grondstoffen en soms met geheel verwoeste

bedrijven. Zij hebben altijd eenige dagen noodig om zich weer te presenteren. Ieder zal gevoelen, dat deze vragen om direct behandeling roepen voor het bewind dat er bij den omslag zijn zal.

Goede onderscheiding noodig

De vraag, hoe hier te handelen, is heel moeilijk te beantwoorden. Om billijk te zijn en aan alle kranten recht te doen, zullen we verstandig doen goed te onderscheiden.

Onder de kranten, die gebleven zijn, vinden we tenminste drie groepen:

- 1e. De nazi-pers, die de Duitsche vijand met verraad heeft ingehaald, den bodem voor hem heeft bereid en hem bij al zijn wandaden krachtig heeft gesteund; b.v. „Het Nationaale Dagblad“;
- 2e. Kranten, die allerlei kronkels hebben gemaakt om te blijven, die nazi-redacteuren hebben benoemd of vrijwillig hebben aanvaard als dwarskijkers en die langs dien weg ook ten volle voor hun daden verantwoordelijk zijn; b.v. „de Standdaard“;
- 3e. Die groep van bladen, die moedig stand hield, doch goede directeuren en redacteuren zag verdwijnen naar gevangenis en die nazileiders en commissarissen zag toegewezen; b.v. „het Handelsblad“.

Als we deze onderscheiding vasthouden wordt de zaak eenvoudiger. Over de eerste groep valt niet veel te zeggen, die duikt onder voor goed, reeds voor er maatregelen te nemen zijn. De tweede groep dient strafrechtelijk te worden vervolgd, evenals natuurlijk de eerste groep. Ten aanzien van de derde groep is het voldoende de oude functionarissen eervol op hun plaats terug te brengen en maatregelen te nemen tegen den dief en diefstijlmaat (redactie), die zich voor deze functie leenden.

Op deze wijze zijn ook de verdwenen kranten te rubriceren. Onder hen zijn:

- 1e. Kranten die zich geheel goed hebben gehouden en die spoedig hun recht vaderlandsche houding met een verbod van hun krant zagen „beloond“; b.v. de „Maasbode“;
- 2e. Bladen, die bij de doorvoering van de nazificering en den tota'en inzet van de kranten in den oorlog, zichzelf hebben opgeheven, omdat ze weigerden orgaan van den vijand te zijn; b.v. het „Friesch Dagblad“;
- 3e. De organen, die bij de persreorganisatie werden weggereorganiseerd, onder het mom van „persverschaaarschte“, doch die men kwijt moest om de noodige concentratie voor de beheersching van de pers te krijgen. Voorbeelden zijn hier overbodig.

Door deze onderscheiding wordt de zaak ook hier eenvoudiger. Uitgaande van het standpunt, dat alle verdwenen kranten een onvreemdbaar recht hebben tot terugkeer, indien ze dat zelf wenschen, zullen de beide eerste groepen dit trotsch en fier kunnen doen. Hun daden staan in hun geschiedenis niet gulden letteren geschreven.

De derde groep liep eerst nog maanden mee, nam veelal een lang niet fraaie houding aan, doch velen van hen hebben fier geweigerd mee te werken aan de concentratiepogingen, die hun leven zouden hebben verlengd en die de Nazi's meer gelegenheid voor hun satanisch gebroed hebben gegeven. Daar zijn merkwaardige voorbeelden van. Aan deze bladen is door het verschijningsverbod onrecht aangedaan. Daarom verdienen ook zij terug te komen. Dat is hun goed recht.

Vrijheid blijve uitgangspunt.

Als dus de zaken zoo staan, dan dienen, naast de maatregelen tegen de personen, welke voorop moeten staan, de maatregelen erop gericht te zijn, dat de voorsprong van de slechten op de goeden wordt geneutraliseerd. Aan de goeden moet een eerlijke kans worden gegeven.

Men geopperd plan om een regeeringskrant te laten verschijnen en alle kranten voor eenigen tijd te verbieden, om zodoende het per wettelijke gelegenheid te geven zich te reorganiseren, lokt ons geheel niet aan. We hebben nu al zoolang onder de ellende van een van boven gedictieerde krant gezeten, dat ons hart naar vrijheid haakt. Laten we den geest van ons volk niet vergiften met geestelijke binding aan het begin. Geef de krant haar vrijheid zoo spoedig dat kan. Rekening houdend met de regels van de oorlogvoering, indien die nog niet beëindigd mocht zijn, kan dat in nauwe samenwerking met de regering en onder verantwoordelijkheid der redacties. Maar voor vrije kritiek moet van meetaf plaats zijn.

Het zal de volksgeest ten slotte moeten zijn, die de juiste reactie geeft. Het volk moet weten wie het verraden hebben en welke kranten hebben willen ondergaan met het vaderland. *Het volk moet zorgen, dat we een nationaal ademende pers weer krijgen.*

In een gezond land der Vrijheid is geen ding teeder dan het vrije woord, het vrije geschrift, de brief, de krant. Er moet geen oogeblik gearzeld worden die vrijheid weer volledig te herstellen, natuurlijk gebonden aan sterke gezagsnormen.

HET PROBLEEM „DUITSCHLAND“.

Het staat thans voor vriend en vijand vast, dat Duitschland dezen oorlog zal verliezen. En dat binnen afzienbaren tijd.

De vraag, wat er dan met een verslagen, ineengestort Duitschland moet gebeuren, wordt daarom met den dag actueeler. Er zijn yelen, die het antwoord al gereed hebben. Zij doen de simpele oplossing aan de hand, dat Duitschland practisch „vernietigd“ moet worden; het moet zoo worden geknauwd, dat het zich nooit meer kan verheffen. Het liefst zou men het land en volk van den aardbodem verdelgen, maar daar dit niet kan, wil men toch een toestand scheppen, waarbij het Deutsche volk voorgoed uit de samenleving der volken zou zijn uitgebannen.

Het is duidelijk, dat zulk een oplossing geen oplossing is. Duitschland bestaat en zal blijven bestaan. Een volk van zestig millioenen kan men niet uitroeien, noch zelfs blijvend onderdrukken.

Bij het sluiten van den vrede zal men niet alleen rekening moeten houden met het verleden en het heden, doch ook met de toekomst. De vrede zal een rechtvaardige vrede moeten zijn naar twee kanten. Eenerzijds in dien zin, dat Duitschland zijn gerechte straf ontvangt voor de schuld aan dezen oorlog en de misdaden, daarin begaan, doch anderzijds door vredesvoorwaarden, die het Deutsche volk uiteindelijk weer een nevensgeschikte plaats naast andere volken zullen inruimen.

De vraag, die allereerst aan de orde komt, is deze: Zal Duitschland opnieuw gedwongen moeten worden, zijn schuld aan den oorlog officieel te erkennen, zooals het dat in 1919 bij de onderteekening van art. 231 van het vredesverdrag van Versailles heeft moeten doen. Zulks komt ons ongewenscht voor. Immers welke waarde heeft zulk een afgedwongen verklaring? In het geheel geen. Zij is alleen maar vernederend en sluit dus van meet af aan de kiem der revanche-gedachte in zich.

Zulk een verklaring van eigen schuld zou alleen beteekenis hebben, indien zij *vrijwillig* geschiedde. Is dit niet het geval, dan staat een opgedrongen schulderkenning psychologisch het werkelijk schuldgevoel in den weg.

Het is daarom veel beter Duitschlands schuld aan den oorlog wel degelijk vast te stellen en in een uitvoerig protocol de reeks van misdaden, die het heeft begaan, neer te leggen, om hiervan het Deutsche volk door een systematisch doorgevoerde propaganda op de hoogte te stellen.

De pers na den oorlog.

Wie zijn oor goed te luisteren legt bij hetgeen we hierboven neerschreven begrijpt, dat wij den toestand bij de kranten voor den oorlog nog zoo gek niet vonden. Natuurlijk is er wel wat te verbeteren. In het algemeen werd de journalist toen teveel gezien als pers-muskiet, een insect waarvoor men zich te hoeden had. Ook van overheidszijde was dit wel vaak het geval. Er zal veel toenadering moeten zijn tusschen overheid en pers en de eerste zal zeer zeker veel meer dan tot nu toe gebruik moeten maken van dit middel tot het opwekken van het nationale leven. Evenwel make men zichzelf niet wijs, dat er vóór 1940 wanorde was op persgebied. De nazi's, die ons dit met hun propaganda willen wijsmaken, betoogen elders, dat in Nederland de beste kranten ter wereld werden gemaakt. Het is dan ook verderfelijk aan hun leuzen toe te geven. De persvrijheid is een groot goed, dat één der eerste voorwaarden is voor een vrij volk, ook al zullen we misschien wel eens wat meer nadruk moeten laten vallen op „ieders verantwoordelijkheid voor de wet“. Daarom moet ons volk zich kanten tegen elken aanval, die door den staat op de persvrijheid wordt gedaan. De „almachtige“ Staat houde hier zijn handen thuis.

Het is noodzakelijk, dat de journalist van de toekomst dit ook ten volle gevoelt ten aanzien van zijn beroep. Reeds voor den oorlog gingen er stemmen op om te komen tot een overheidszorg voor de journalistiek. Er worden dan maatregelen voor de opleiding bepleit en verdere ordening van het journalistenleven. Evenwel, een journalist, die in de toekomst de vrijheid wil hebben, moet zich zelfs op dit punt van overheidsinmenging vrij maken. Vanuit het journalistieke leven zelf dient deze ordening te komen. Een zoo bij uitstek intellectueele beroepsstand als dat van journalist moet zooveel levenskracht en organisatorisch vermogen bezitten, dat het zelf de regels van de uitoefening ervan moet vaststellen. De taak der overheid kan dan zijn aan deze beroepsregels wettelijke kracht te geven en ze te sanctioneeren. Wie de vrijheid wil en mint, moet zelf die waarheid kunnen organiseren. Zoo alleen zal het eigenaardig en aan eigen levenswetten gebonden beroep van journalist waarlijk vrij kunnen zijn. Het leunen op overheidsinmenging is een bewijs van eigen zwakte en het draagt de kiemen voor vrijheidsvernietiging in zich.

De les van dezen oorlog is duidelijk genoeg op dit punt.

Op deze wijze heeft men tenminste een kans, dat er eenig besef van schuld wordt gewekt, waardoor de rechtvaardige straf eerder zonder onmiddellijk revanche-gevoelens zal worden aanvaard.

Want men houde zich goed voor oogen, dat óók na dezen ver-

loren oorlog al spoedig dezelfde stemming zich van het Deutsche volk — en in het bijzonder van de jongeren — zal meester maken, die in de jaren na 1919 uitdrukking vond in den slagzin op briefkaarten: „Vergesst nie den Schmachfrieden von Versailles“.

Wie hiermee niet van meet of aan rekening houdt, begaet een ernstige fout. Om een derden wereldoorlog te voorkomen is het noodig stelselmatig een hernieuwde oorlogspropaganda den wind uit de zeilen te nemen. Daarmee zal men ook reeds met de strafmaatregelen rekening moeten houden.

In dit licht bezien is ook het plan om Duitschland in stukjes te knippen en te versnipperen ten eenen male verwerpelijk. De Duitsche eenheid is sinds meer dan een eeuw een feit van historische beteekenis. Wil men die kunstmatig verbreken, dan bevordert men slechts het streven naar de hereeniging. Men kan aan den militair-nationalistischen Duitschen geest, die niet met één en zeker niet door een verloren oorlog gedood zal zijn, geen prachtiger en doelmatiger propaganda-materiaal schenken dan: terugverkrijging der *Duitsche eenheid*.

Al de plannen van hen, die met de kaart in de eene hand en de schaar in de andere het moeilijke, ingewikkelde Deutsche vraagstuk meenen te kunnen oplossen zijn daarom onvruchtbaar, omdat zij geen rekening houden met historisch-psychologische factoren, die men niet straffeloos kan negeren.

Wij moeten daarom het Deutsche nationalisme, dat altijd de netting heeft te ontaarden in imperialismen, geen vruchtbaren voedingsbodem verschaffen, door Duitschland uiteen te rijten. Ook niet af zou het mogelijk zijn de verschillende onderdeelen in federatief verband samen te voegen met andere landen, zooals een inzonder ons voorstelde, b.v. Hannover, Westfalen, Rijnland met Nederland, België en Luxemburg; Sleeswijk, Mecklenburg, Pommeren met Denemarken, Noorwegen, Zweden en Finland; Oost-Pruisen, Posen, Silezië met Polen; Elzas, Baden, Wurtemberg, Beieren, Oostenrijk met Tjtscho-Slowakije, Zwitserland en Joegoslavië. Als voordeel van zulk een groepeerling werd genoemd, dat Duitschland zoodoende geleidelijk onder invloed van andere landen zou komen te staan tot zijn verbetering. Hoe mooi dit ook lijkt, deze oplossing is te theoretisch en gekunsteld, dan dat zij practisch uitvoerbaar zou zijn. Een heel stelsel van langdurige bezetting zou noodig zijn om de doorvoering ook maar in beginsel mogelijk te maken. En voor een bezetting van langer dan, zeg 5 jaar, zal wel geen enkel land zijn troepen willen afstaan. Zij, die soms spreken van een bezettingsduur van 15 à 20 jaar, denken zich onvoldoende in, welk een troepenmacht er voor noodig is, om een land als Duitschland ook maar op zijn voornaamste punten te bezetten. Welk volk wil daarvoor zijn zonen, zij het ook bij toerbeurt, zoo lang in den vreemde laten, ten prooi aan al de verleidingen en demoralisatie, die van een betrekkelijk werkloos bestaan ver van huis onvermijdelijk het gevolg zijn?

Bovendien bedenke men wel, dat een bezetting in vreedstijd iets anders is dan in oorlogstijd. Er treedt dan eerder een zekere verbroedering in tusschen de bevolking en de bezettingstroepen, wat de zoo noodige scherpe controle in den weg zou staan en doen verslappen.

Een verbroekeling van Duitschland, hoe aanlokkelijk het denkbeeld ook moge zijn, achten wij dus om velerlei redenen ongewenscht. Ook uit economisch oogpunt is deze oplossing verwerpelijk. Europa is niet gediend met versnippering, maar veeleer met sterkere economische saambinding. Het streven der laatste jaren naar meerdere eenheid op economisch gebied, dient zeker niet te worden onderbroken, zij het ook, dat wij die eenheid in andere vorm zullen moeten zien te verwezenlijken, dan de Europeesche heilstaat onder Duitschlands leiding, dien het nat. soc. predikte.

Men zal naar andere middelen moeten zoeken om de bedreiging van het Deutsche imperialisme af te wenden. Men kan de Deutsche eenheid in tact laten, maar al het mogelijke aanwenden, om Pruisens invloed en invloed met Duitschlands inwendige aangelegenheden in de eerste jaren na den oorlog volstrekt noodzakelijk.

Een voortdurende propaganda moet den Duitschers duidelijk maken, dat het loopen aan den leiband van Pruisen hen nu reeds tot twee maal toe in het verderf heeft gestort. Het gevaar is groot, dat men ook in Duitschland zal meenen, dat als het huidige regim verjaagd en gestraft zal zijn, het kwaad zal zijn overwonnen. De wortel van het kwaad schuilt echter veel dieper en het is noodig, dat in Duitschland zelf telkens weer aan te toonen.

Het Pruisisch militarisme dateert al van vóór de dagen van Bismarck en het dient stelselmatig bestreden te worden. Bij de bezetting der verantwoordelijke posten is internationale controle noodzakelijk, zoodat al wat met Pruisianisme besmet is, geweerd worde. Over de opvoeding van het Deutsche volk in het algemeen verschijnt een afzonderlijk artikel in ons blad van deskundige zijde, terwijl een volgend maal Duitschlands ontwapening en wat daarmee samenhangt aan de orde zal komen.

BINNENLANDSCHE KRONIEK

Kerstmis 1943.

Het Kerstfeest staat weer voor de deur. Te midden van een verbloedende wereld, in een land waaruit duizenden als slaven zijn weggevoerd, waar andere duizenden zuchten in den kerker en in folterkampen, waar zeer velen geliefde dooden betreuren, gevallen of vermoord door 's vijands hand, waar het verraad en de terreur hoogtij viert, waar angst en zorg niet aflat en het hart te bekruipt, moeten wij het Kerstfeest vieren.

De romantiek, waarmee het heidendom het Kerstfeest heeft omspinnen, kan zoo al weinig troost meer bieden. De goedkoopse visie, die ons het Kerstfeest doet zien als een wereldsch vredesfeest al evenmin.

Toch zullen wij het Kerstfeest vieren. Het feest van den ons geboren Koning. Mochten wij het in de dagelijksche zorg en besommering van den strijd al eens vergeten zijn, mochten wij er eens onder raken, mochten wij den strijd al te menscheijk en te weinig geestelijk zien, het Kerstfeest zegt het ons opnieuw, dat wij in den strijd tegen de machten des Satans en der duisternis een Koning hebben, die ons leidt, die ons het bevel tot dezen strijd geeft en Wiens volbrachte werk aan onzen strijd zin en waarde verschaft.

't Is Uwe zaak, o Hoofd en Heer,
De zaak waarvoor wij staan,
En daar het geldt Uw zaak, Uw eer,
Kan zij niet ondergaan.

De terreur.

Wij spraken hierboven over de terreur, die over onze van ouds zoo vredige landouwen waart. Inderdaad, ontstellend is het aantal van de gevallen, waarin een dorp, waarin rustige boerderijen plotseling worden overstroomd door Duitsche of door Nederlandsche agenten, die zich aan de Duitschers verkocht hebben. Het is de jacht op ondergedokenen, een jacht die, zoolang de oorlog duurt, niet gesloten wordt. Vaak wordt zij met meer of minder succes bekroond. Ondergedokenen en hun gastheeren worden dan meegesleurd. Vrouwen worden met wapenen bedreigd. Levensmiddelen en steraden worden mede gestolen. Treffend zijn de getuigenissen van den moed en de koelbloedigheid door onze vrouwen in deze uren van gevaar betoond. Ook hieraan wennen wij. Want wij kunnen onderduiken en ons volk zal daarvoor de mogelijkheid blijven scheppen. De vrees om er in te loopen mag niemand onzer in dezen van het doen van zijn plicht weerhouden. Wij denken hier aan dien boer, die meer dan veertig ondergedokenen maanden en maanden dat hij dit werk niet nalaten mocht, omdat hij zich hiertoe van den lang herbergde en die, toen hij door een jammerlijke samenloop van omstandigheden in den val liep, aan de Duitschers verklaarde, Godswegen geroepen wist. Hoe schril steekt tegen de houding van dezen man af de geldzucht van anderen, die zich niet ontzien aan de ondergedokenen hooge „kostgelden“ af te persen. Sommige boeren hebben, nu het landwerk gedaan is en nu zij van de diensten die vele ondergedokenen hun in den oogst hebben bewezen, geen gebruik meer behoeven te maken, deze menschen de laan uitgestuurd. Dat dergelijke dingen nog in den herfst van 1943 gebeuren kunnen: is een getuigenis tegen ons volk. Verstaat men nog niet, dat deze oorlog ons aller zaak is?

Aan den anderen kant dienen de ondergedokenen zich voorzichtig te gedragen, geen bravour-stukjes uit te halen en zich vooral niet te vertoonen op plaatsen, waar zij niets te maken hebben. Het is toch meer dan bar, dat de politie, als zij op een marktdag in een provincie stad de markt afzet en gaat uitkammen, tientallen ondergedokenen vangt. En dat het uitkammen van bioscopen en café's nog altijd weer buit oplevert. En dat de ondergedokenen met wildvreemde menschen gaan praten over hun staat en toestand, die dan — zooals meermalen is voorgekomen — agent-provocateurs bleken te zijn.

Voorzichtigheid en koelbloedigheid moeten betracht worden. Dan zullen er hier en daar nog wel slachtoffers vallen, maar dan kunnen wij gezamenlijk dit werk blijven volhouden.

Het U.K. Verfahren.

Wij moeten blijven waarschuwen tegen de dreigende verdere uitkalking van het bedrijfsleven, waarbij de vakgroepen zijn ingeschakeld. Was er aanvankelijk eenige hoop, dat de vakgroepen het been stijf zouden houden, zoodat de Duitschers naar andere orga-

nen zouden moeten omzien voor de uitvoering van hun plannen, deze hoop moeten wij laten varen. Voor ons liggen de brieven van de met de textiel samenhangende vakgroep en bedrijfsgroepen, waarin deze hun leden opwekken aanvragen voor de vrijstelling van arbeidsinzet voor hun personeel aan te vragen en de daarbij behorende personeelslijsten en kaarten in te zenden.

Men make zich toch geen illusies. Het vragen van vrijstelling is niets anders dan het aanmelden van zijn personeel voor deportatie. Niet voor niets beginnen de Duitschers met de textiel, waarvan groote takken van bedrijf praktisch gedwongen worden tot werkloosheid door het weghalen van de voorraden naar Duitsland.

Hier is, nu de vakgroepen omvallen, de verantwoordelijkheid geheel op de individuele werkgevers terecht gekomen. Maar hun roeping blijft daarbij gelijk. Volstreekte weigering van medewerking. Men vrage geen formulieren aan bij de kantoren der Kamers van Koophandel of van de Vakgroepen en men diene geen aanvragen om vrijstelling, geen lijsten en geen kaarten in.

Werkgevers, strijdt den strijd van het Nederlandsche volk mee en verraad niet uw personeel niet. Gij handelt in textiel en niet in slaven. Weet dat, wat de vakgroepen nu doen, hun door de Regeering uitdrukkelijk is verboden. Zij zullen hun gerechte straf zeker niet ontgaan.

Een flinke kerel.

Meer dan ergelijk is ook een briefje van den voorzitter van een bedrijfsgroep, waarbij een werkgever, die om principiele redenen had geweigerd mee te werken aan deze dwangorganisatie en die dan ook geen contributie wilde betalen, bedreigd werd „met de verstrekkende bevoegdheden mij bij art. 17 van het derde uitvoeringsbesluit verleend“ indien de contributie niet binnen acht dagen betaald werd. En dat noemt zich dan nog wat graag „goede Nederlander“.

Rumoer om den N.A.D.

In den arbeidsdierst is het tot een conflict gekomen over de invoering van den Germaanschen groet. Het schijnt, dat deze groet nu gebracht moet worden als men blootshoofs is. Naar men zegt houden de Koenraads nu hun muts zooveel mogelijk op hun hoofd, iets wat den Nederlandschen jongens trouwens over het algemeen nog al ligt. In Januari echter zal de Germaansche groet, naar verluidt, algemeen en onder alle omstandigheden verplicht worden gesteld. Wij achten deze zaak van groot gewicht. De Germaansche groet is het uitwendig symbool van het deelgenootschap aan het Germaansche heidendom. Onder de omstandigheden, waarin wij thans verkeerden, is het brengen van dien groet een formeele verloochening van het Christelijk geloof. Het is gelijk aan de drie korrels wierook op het altaar van een afgod. Onze ouders en onze jongelui mogen wel bedenken, dat dit onze jongens in den arbeidsdienst te wachten staat. En op allen, die voor deze jongens de verantwoording dragen, rust daarom de roeping te zorgen, dat zij nu zeker niet meer in den arbeidsdienst gaan.

Hoe zeer deze gebeurtenissen de officiële nazificering van den N.A.D. beteekent, blijkt uit het feit, dat een vrij groote groep officieren van den N.A.D. geweigerd heeft dezen groet te aangaan. Zij zijn nu ontslagen en deels zelfs gevangen genomen, deels ondergedoken. Wij prijzen deze houding in hen. Wat wij betreuren is, dat zij zoo lang dit instrument hebben gediend, het daarmee bij het Nederlandsche volk hebben geïntroduceerd als „toch nog goed“ en het verzet tegen den arbeidsdienst hebben tegengestaan. Dat de N.A.D. een nationaal-socialistisch opvoedingsinstituut was, wisten wij, ook zonder dat die groet er was. Wij respecteerden den moed van deze officieren, die, toen zij meenden, dat zij niet verder konden gaan, weigerden, maar wij achten het ontstellend, dat menschen, die toch blijkbaar goede Nederlanders willen zijn en die de pretentie hebben de jeugd te kunnen leiden en vaak meenen op dit gebied heel wat beters te kunnen presteeren dan ons opvoedingsstelsel van vóór 10 Mei gaf, zulk een wanhopig gebrek aan begrip hebben voor wat beginselen in het leven beteekenen, dat zij den N.A.D. tot zoolang konden blijven dienen.

De meisjes en de arbeidsinzet.

De Duitschers begrijpen over het algemeen niet, dat men meer vliegen met stroop dan met azijn vangt. De gedragslijn, die zij volgen om de Nederlandsche meisjes in het gareen van den arbeidsinzet te verstriken, is echter een uitzondering op den regel. Ergerlijk is dat zooveel meisjes erin trappen.

Over het algemeen worden de meisjes niet in betekenende mate voor arbeidsinzet in Duitsland aangewezen, al vordert men ze hier en daar wel voor huishoudelijke diensten aan de Weermacht. Zij dienen om in Nederland de opgevallende plaatsen der gedepor-teerde mannen in te nemen. Dat is natuurlijk net zoo goed als arbeidsinzet. Als de meisjes de taak der mannen hier niet overnemen, zou de deportatie heel wat stroever en trager werken. Maar het schijnt in bepaalde takken van bedrijf geen moeite te kosten meisjes te vinden. Overal zien we ze flaneeren in de treinen, en trams als conductrices en bij de post, deze „Mädchen in Uni-

form". Zij dragen haar vaak met een zekere coquette zwier. Begrepen zij maar, dat hun heerlijkheid in hun schande ligt.

Aan den anderen kant schijnen onze meisjes een heilzame schrik van de arbeidsbureaux te hebben. Meneer Knetsch, a.r. gemeenteraadslid van Den Haag en eerste blank-officier onder den slavendrijver Verweij, klaagt erover, dat de vrouwelijke arbeidskrachten zoo weinig geneigdheid toonen zich door de arbeidsbureaux te laten bemiddelen. Hij verzocht den arbeidsbureau de middelen te willen beramen, teneinde te komen tot een versterkte arbeidsinzet van vrouwelijke arbeidskrachten. „Op uitdrukkelijk verzoek van de Hauptabteilung Soziale Verwaltung geieve U echter maatregelen, welke opschudding veroorzaken of onrust teweegbrengen", achterwege te laten. De beraamde maatregelen moeten „geëigelijk, tactvol en met beleid uitgevoerd worden.

Men zij dus gewaarschuwd. De meisjes moeten door list gevangen worden.

Wat is de list?

De list bestaat echter achteraf hierin, dat de meisjes zonder toestemming van het arbeidsbureau te werk mogen worden gesteld. Ook de Overheidsinstellingen mogen dat. „En", zoo schrijft de heer Frederiks aan de Burgemeesters, „daardoor kunnen de plaatsen, die door krijgsgevangenschap en arbeidsinzet opgevangen zijn, in ruime mate weer bezet worden. In het vervolg kan dus aan bezwaren in verband met een te groot tekort aan personeel tengevoege van terugvoering in krijgsgevangenschap of tewerkstellingen in het kader van den arbeidsinzet slechts dan aandacht geschonken worden, wanneer aannemelijk wordt gemaakt, dat van de mogelijkheid tot tewerkstelling van vrouwelijk personeel in voldoende mate gebruik is gemaakt".

Tot zoover deze goede Nederlanders. Laten Neerlands vrouwen nu toch begrijpen, dat zij de mate onvoldoende moeten laten.

Er is op het oogeblik wel een soort inflatie van het begrip „goede Nederlander" aan den gang.

Zeeuwsche moeilijkheden.

Ten slotte moeten wij de aandacht vestigen op dingen die in Zeeland gebeuren, die morgen ook in andere provincies kunnen plaats grijpen.

In Zeeland worden n.l. op vele plaatsen alle mannelijke personen tusschen 18 en 45 jaar gevorderd om onder toezicht van Duitse soldaten te arbeiden aan verdedigingswerken.

De Zeeuwen mogen bedenken, dat hier niet gesaboteerd, maar geweigerd moet worden. Men mag niet meewerken aan de versterking van de oorlogsparaatheid van den vijand. De plicht jegens Koningin en Vaderland gedooft niet, dat men zulks doe. En dan moet men zijn plicht doen.

Wij onderschrijven, wat in een in Zeeland verspreid pamflet staat: „Groote Nederlanders hebben in verleden en heden het Vaderland vóór hun gezin gesteld en de geschiedenis heeft geleerd en zal leeren, dat zij het bij het rechte eind hadden."

DE POPPETJES.

Menschenreservoir in den 1sten wereldoorlog

bij Duitsland

bij zijn tegenstanders

en zijn
bondgenooten
Oostenr.-Hongarije
Bulgarije en Turkije

136 mill.

Verhouding

1 : 10

1422 mill. in Europa, Azië,
Afrika, Amerika en Austr.

Menschenreservoir in den 2den wereldoorlog

bij de As
in Europa
350 mill.

bij haar tegenstanders

in Japan
500 mill.

samen 850 miljoen.

1100 miljoen

Verhouding 9 : 11

1 fig. is 100 mill. mensen.

Midden- en Zuid-Amerika
en onontsloten koloniale
gebieden inbegrepen.

MIJDT DE INSPECTEURS.

(Een waarschuwing aan de Schoolbesturen).

Nog altijd zijn er schoolbesturen, die, wanneer ze werkelijk in moeilijkheden geraken, hun licht opsteken bij de Inspecteurs van het L.O. Wanneer men nog in het gelukkig bezit is van een „goeden inspecteur", dan loopt men bij hem de deur plat met vragen: of men de benoemingsverordening na zal leven, of men de namen van zijn jonge onderwijzers aan het Departement op zal geven, of men het nog wel zal wagen onderwijzers, die eenigen tijd de gastvrijheid der Duitse politie genoten, op school terug te nemen, enz., enz.

Zoo zijn er al heel wat ongelukken gebeurd. Want een inspecteur kan nog zoo goed zijn. (N.B. de beste zijn al lang ontslagen), maar hij blijft een ambtenaar. En aan een ambtenaar moet men niet vragen, of de door zijn superieuren gegeven instructies al dan niet behoorlijk opgevolgd te worden. De ambtelijke discipline werkt nog altijd wel zooveel door, dat de inspecteurs geneigd zijn om daar, waar nog eenige twijfel mogelijk is, te zeggen: „doe het maar". Daar komt nog bij, dat een schoolbestuur, dat op „ongehoorzaamheid" wordt betrapt, er in den regel met een standje afkomt. Wanneer men echter van een inspecteur zou merken, dat hij tot zulke „ongehoorzaamheid" heeft aangezet, dan krijgt hij per omgaande zijn ontslag. Het is dus voor een inspecteur in de praktijk veel moeilijker goeden raad te geven dan voor ieder ander: zij verliezen nu eenmaal niet graag hun baantje, dat zij, dikwijls met veel geschipper, hebben weten te behouden. Daarom kunnen de besturen van de inspecteurs wel in de laatste plaats een objectief advies verwachten.

Daarom, in uw moeilijkheden van vandaag: *mijdt de inspecteurs.*

DE KULTUURKAMER IN ACTIE.

Blijkens een mededeeling van de redactie van „De vrije kunstenaar" wordt het land thans afgereisd door wat de redactie noemt een soort „handelsreizigers der cultuurkamer", die trachten de kunstenaars, die zich wel aangemeld hebben, maar die later weigerden het formulier te onderteekenen, waardoor zij als voorloopige leden zouden worden ingeschreven, omdat zij hun fout hadden ingezien, te overreden dit alsnog te doen, heeft weinig resultaat. Daarna volgt dan een dreigbrief. Wordt hierop niet gereageerd, dan volgt een dagvaarding, om voor den „tuchtraad der cultuurkamer" te verschijnen, daar anders een boete van ten hoogste f 500.— zal worden opgelegd. Ook schijnt er gedreigd te worden met een algemeen werkverbod.

De redactie merkt op, dat geen vrije kunstenaar op eenige van deze dreigementen moet reageren; riskeert desnoods verkoop van Uw bezittingen tot f 500.—. Wat wij op onze werkkamer of op ons atelier doen, komt men toch niet te weten, als wij ons naar buiten toe maar houden aan het verbod van tenoosellen en verhandelen van ons werk.

Mijn kleine jongen maakte mij opmerkzaam op de krant van Woensdag 17 November: „O papa, kijk u eens, nu hebben ze toch zooveel poppetjes in de krant staan. Mag ik ze hebben?"

Ja hoor, daar stonden ze, hoe had ik ze kunnen overslaan, keurig in een rij. Als het St. Nicolaas was geweest zou ik er misschien voor één nacht wel een te vroeg in den schoorsten geplaatsten klomp van mijn zoon mee hebben gevuld. Het is niet onaardig kinderspeelgoed.

Maar het was nog geen kinderfeest en daarvoor hebben ze ook niet in de krant gestaan. Ik wil de poppetjes eeren door er grootmoedigheid een artikel in „Trouw" aan te wijden.

De poppetjes betroffen een grafische voorstelling van het „menschenreservoir", dat voor de verschillende partijen beschikbaar was in den eersten wereldoorlog en in den tweeden wereldoorlog, dien van thans. Welnu, dat zag er voor ons niet best uit. In 1914—18 waren er vijftien poppetjes en een kleintje in den oorlog betrokken en dan gold elk poppetje voor een miljoen mensen. Daarvan stond er maar één en het kleintje aan Duitschlands zijde, d.i. 136 miljoen mensen en aan den Geallieerden kant de rest, d.i. 1422 miljoen mensen of veertien poppetjes. Volgens de Duitschers was toen de verhouding 1 : 10.

In den oorlog van nu staat het er voor de As vrij wat beter voor. Nu zijn er negentien poppetjes in het groote spel van het wereldtooneel betrokken en daarvan staan er acht aan de zijde van de As d.i. 850 miljoen mensen, terwijl er elf aan Geallieerde zijde vechten d.i. 1100 miljoen mensen. Dan komt de verhouding te staan 9 : 11. Prachtig niet, de kansen van verliezen zijn niet zoo groot!

Nu behoef je heusch geen groot rekenmeester te zijn om te constateeren, dat de cijfers wel ietwat in het voordeel van de Duitschers naar boven zijn afgerond. In de verhoudingen alleen al scheelde het in 1914 een slordige 100 miljoen, terwijl er in 1943 zoo maar een 50 miljoen verwaarloosd wordt. Maar dat beteekent niet zooveel.

DE OORLOG

In vroegere oorlogen was de winter de tijd van haast volslagen rust. In het najaar werden de legers ontbonden en vóór den nieuwen veldtocht opnieuw opgesteld, óf de troepen betrokken winterkwartieren om, meestal vrij laat in de lente, den oorlog met de nieuwe campagne te hervatten. Nog in den wereldoorlog 1914-18 bleef de Russische aanval in de Karpathen in Januari 1917 een op zichzelf staand feit. Hoe anders is het thans. In Afrika waren juist de wintermaanden het gunstige jaargetijde, terwijl de Russen zich op den winteroorlog toelegden met de speciale begaafdheid van een met de kou vertrouwd volk. Reeds eind 1941 gelukte het hun wintertroepen den geweldigen Duitschen opmarsch te stuiten, terwijl een vorstperiode van ongekende felheid en duur de Duitschers haast ergster teisterde dan het Roode Leger. Een jaar later was de alweer vroeg beginnende winter het sein voor het overnemen door de Russen van het initiatief, Stalingrad. Don en Kaukasus waren de namen, die het meest tot de fantasie van het lekenpubliek spraken.

In den luchtoorlog beteekenen de lange nachten de langverbeide gelegenheid tot aanvallen op ver afgelegen doelen, zooals Berlijn of Leipzig. Nog belangrijker echter dan dit alles is de vraag, of de concentrische aanval der Geallieerden op Duitschland, de nekslag, uitgesteld zou worden tot het voorjaar of reeds in den loop van den winter verwacht kan worden. Men vergeet niet dat, onder normale omstandigheden, in Rusland de modder in April en Mei even hinderlijk voor de oorlogsvoering is als in October en November. (Men droeg najaar a's in 1943 is een groote zeldzaamheid). Geijktijdige operaties der Geallieerden zijn dan niet mogelijk, omdat dan de Duitschers gelegenheid zouden krijgen troepen aan het Oostfront te onttrekken. De bedoeling is natuurlijk hen door gelijktijdige aanvallen te dwingen de krachten te verdeelen. Deze opzet nu is in de recente conferentie te Teheran definitief als algemeen krijgsplan aanvaard. Op een vastgesteld, maar uiteraard niet openbaar gemaakt tijdstip zal de aanval én in het Westen én in het Zuiden (Balkan?) worden ontketend, terwijl op hetzelfde oogenblik de Russen hun offensieve activiteit nog zullen verhoogen. Zal zulks nog vóór de voorjaarsmodderperiode plaats hebben of wacht men met één en ander tot den zomer? Voor dit laatste spreekt de nieuwe verhooging van den productiecapaciteit der oorlogsindustrie, in Amerika en elders, die zich thans eerst goed laat gelden. (Vol-

gens een mededeeling van Stalin aan de pers bedroeg in de Geallieerde landen de fabricage van vliegtuigen in November j.l. 16.500 machines, waarvan ruim duizend zware bommenwerpers). Waar de overmacht in de lucht van zoo essentieele beteekenis is, lijkt het de moeite waard te zijn nog eenige maanden te wachten, om den reeds sedert lang verkregen voorsprong boven Duitschland nog op te voeren. Toch is het niet onmogelijk, dat wij den grooten aanval nog in den loop van den winter beëven. Het kan niet missen of het Deutsche oorlogspotentieel is al gevoelig verzwakt. De bombardementen van industrie centra moeten de productie aanmerkelijk hebben beperkt (volgens vakkundige schatting zal wel het Deutsche productiecijfer de 2000 vliegmaachines per maand niet meer halen). De luchtaanvallen op de woonwijken der groote steden moeten het weerstandsvermogen van het volk ondermijnen. Men stelle zich voor wat het beteekent, in den winter alle bezittingen kwijt te raken en dakloos te worden of althans in een huis zonder ruiten te moeten wonen.

Wat kan onder deze omstandigheden achter de Deutsche aankondiging van spoedige „vergelding” steken? O.i. niet veel. Voor elk soort aanvallen op Londen of Engeland, met gas of „raketenbommen” enz., heeft men vliegtuigen noodig. En Duitschland heeft die niet meer. Het zou ons niet verbazen, indien het hier ging om een los dreigement, een primitieve bluff.

Hoe dit ook zij, de slotfase van den oorlog, die men sedert maanden voelt naderen, schijnt thans ook politiek de laatste voorbereiding te hebben verkregen. Op de weken ago Britsch-Amerikaansche besprekingen te Quebec, die voor het eerst door Russische waarnemers werden bijgewoond, volgde de ontmoeting te Moskou van de ministers van Buitenlandsche Zaken van Engeland, de Ver. Staten en Rusland. Eind November, begin December volgden de conferenties van Churchill en Roosevelt te Caïro met Tsjangkajisek en diens echtgenoot: te Teheran met Stalin en alweer te Caïro met Izmet Inönü. Met de Chineezers werden afspraken gemaakt voor de afrekening met Japan. De bewoordingen van het communiqué omtrent de teruggave der door Japan aangederden met geweld ontnomen gebieden, moet ook voor diegenen geruststellend zijn, die zich over de toekomst van Ned.-Indië bezorgd maken.

Men tast wel niet mis met de veronderstelling, dat men met de Turken sprak over het juiste tijdstip, waarop Turkije aan den kant der Geallieerden aan den oorlog zal gaan deelnemen.

De belangrijkheid der onderhandelingen met Stalin werd ook door de feestelijke uiterlijkheden en een intieme sfeer onderstreept. Drie van de vier dagen zouden besteed zijn aan militaire besprekingen (alle militaire chefs van de drie groote bondgenooten waren, voor 't eerst, bijeen), de vierde dag aan de politiek. Het communiqué sprak over volledige overeenstemming inzake de oorlogvoering en den vasten wil om ook na den oorlog te blijven samenwerken. (Voor slot zie pag. 8.)

Leuker is, dat a's je de cijfers nauwkeurig gaat narekenen, het blijkt, dat bij de 350 miljoen, die in Europa voor de As beschikbaar zijn, alle bewoners van de bezette gebieden geteld zijn en dat op 17 November oftewel twee maanden na de capitulatie van Italië ook nog 44 miljoen Italianen in de rij staan. En je komt met heel veel goeden wil pas aan de 350 miljoen als je er ook een groot deel van Rusland bij doet, vermoedelijk het door de Duitschers in 1942 bezette deel.

Zoo wordt het geval wel erg leuk. Onder de poppetjes, zoo keurig in het Duitsche gelid, ingezet voor den strijd voor Europa en het behoud van het Avondland, staan dan ook de guerillabanden van de Russische steppen, de barbaren van het Oosten, de „moordenaars van Katijn”. Ook de bandieten uit de Servische bergen, de partizanen uit Joego-Slavië, de Witte Brigade uit België, met haar kanon. Prachtig, jongens, we werken allen voor de As, het gaat goed, hup, daar gaat weer een Duitsche spoorlijn de lucht in.

Zulk mensenmateriaal, daar heb je nog eens wat aan.

Zoo worden de poppetjes tot een poppekast.

Merkwaardig goed is dat, die Nationaal Socialisten. Die hebben me daar een land van 90 miljoen menschen van alle geestelijke impulsen beroofd en tot poppetjes gemaakt. Allen zijn willooze werktuigen in de handen van één man en van een aantal van zijn geraffineerde satellieten, die hem huichelachtig vereeren. Dan gaan ze vastloopen en het blijkt, dat die poppetjes nog niet geheel dood zijn. Als ze dan weer eenig leven toonen, zetten ze lijkoud in de krant: Jullie zijn niet alleen, welneen, naast jullie zijn er nog 260 miljoen van die poppetjes, die wij dirigeeren.

Met één veeg staan zoo Russen, Joego-Slaven, Grieken, Fransen, Belgen, Noren, Denen en Nederlanders in het gelid van de poppetjes.

Ja heusch, de Nederlanders ook en dan niet alleen wij, hier op het continent van Europa, maar ook alle bewoners van Ned.-Indië.

Moet ge er niet om lachen?

Eenerzijds mogen we met recht zeggen: Met zulk een mensenmateriaal zul je gezegend zijn. Lach niet, we zien ze al staan: de onderduikers, de illegale werkers, de leden van de knokploeg, de redacteuren van de „vrije” pers, de saboteurs in fabrieken, werkplaatsen en bureaux.

Mooi mensenmateriaal, Führer, wij feliciteeren u.

Maar anderzijds staan we heusch ook als poppetjes in de rij en daarnaar meten de Nazi's hun propaganda af. Daar staan we: Führer, beveel, wij volgen u. We gaan ons melden, we verstrekken gegevens, we gaan naar den Arbeidsdienst, we brengen radio-toestellen en wie weet wat straks al niet meer. We zijn het mensenreservoir, meer niet.

Laten we trachten de taal van de poppetjes te verstaan en laten we geleerd willen zijn van hun eigenschappen.

De poppetjes.

Ze zeggen ons, hoe de Nazi's ons zien, mensenreservoir, materiaal, kanonnenvleesch, poppetjes;

Ze zeggen ons, dat de Führer aan het touwtje trekt en wij allen op de maat moeten dansen;

Ze zeggen ons, dat we allemaal nummers zijn in de rij, leven zonder hoop, elk poppetje een miljoen menschen.

De poppetjes, ze hebben ook hun eigenschappen, ze kunnen een blok aan het been zijn. Laat u onderwijzen:

Poppetjes loopen niet, al drijf je ze nog zoo hard.

Poppetjes zien niet, al zend je ze nog zooveel stukken.

Poppetjes hooren niet, al commandeer je ze nog zoo barbaars.

Poppetjes lezen niet, al schrijf je duizend kranten vol.

Poppetjes blijven loodzwaar liggen en daarom liggen ze loodzwaar op des Führers maag.

Zoo kunnen poppetjes den oorlog helpen winnen.

Als het maar werkelijk poppetjes zijn.

HET JODENDRAMA GEEÏNDIGD.

Als slot van het jodendrama in Nederland is er nu het wegvoeren en het wegvoeren van het huisraad naar Duitschland geweest. Dit werk begon in Mei 1942 met als transporteur van de huizen naar de schepen de firma Puls te Amsterdam. Deze firma is met enkele honderden verhuishagens uitgebreid, die voor dit doel in andere plaatsen in beslag genomen waren. De firma Phoenix moest enkele duizenden kisten leveren met een inhoud van 1 m3. Op de schippersbeurs werden de schepen gevorderd. En zoo heeft men in het tijdvak van Mei 1942 tot October 1943 kans gezien om alles over de grens te brengen, in 568 schepen, met een inhoud variërend van 100 tot 1100 ton.

Behalve nog veel ander huisraad werden vervoerd meer dan 20.000 kisten met glaswerk, serviezen enz.; meer dan 150.000 stoelen, 50 duizend fauteuils; 70 duizend tafels; 17 duizend dressoirs; 10 duizend divans; 9 duizend theemeubels; 30 duizend schilderijen; 20 duizend spiegels; 4 duizend klokken; 33 duizend lampen; 30 duizend tapijten; 20 duizend kachels en haarden; 4 duizend fornuizen; 6 duizend comforen; 15 duizend gordijnen; 7 duizend kapstokken; 2 duizend naaimachines; 10 duizend pannen; 10 duizend teilen; 9 duizend trappen; 50 duizend ledikanten; 40 duizend kasten; 18 duizend nachtkastjes; 34 duizend spiraalmatrassen en vele andere artikelen.

BEPERKING TELEFOONVERKEER.

Als de door de D. legerleiding beprojecteerde maatregelen (waardoor zij zelfs reeds definitief besloten zouden hebben) doorgaan, dreigt ons niet alleen eenige beperking, maar een volledig stilleggen (behalve voor artsen enz.) van alle telefoonverkeer in alle gebieden, die als invasieterrain gekenmerkt worden, t.w. Groningen, Friesland, Drenthe, W.-Overijssel, W.-Gelderland, Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland en het district Breda (West-Brabant en Zeeland). Men deelt ons mede, dat het laatstgenoemde district reeds uitgeschakeld is; nu is men echter van Nederlandsche zijde doende deze aangekondigde maatregelen verzacht te krijgen.

(Overgenomen uit de Vrije Nieuws Centrale).

NU WEL GESLAAGD,

MAAR VOOR DE TOEKOMST.....

Het Weekblad voor Gemeentebelangen van 26 November j.l. bevat lijsten van hen, die geslaagd zijn voor de N.S.B.-examens voor den openbaren dienst. Voor het toelatingsexamen tot den A-cursus slaagden tien kandidaten; voor den A-cursus 48 kandidaten en voor den B-cursus 41 kandidaten.

Het is wel de moeite waard de namen goed te onthouden, opdat geen hunner later een plaats krijgje in den openbaren dienst.

NOGMAALS DE LANDSTAND

De Landstand vordert weer contributies.

Betaal ze evenwel niet.

EXPORT.

Opgave van de export van de belangrijkste voedingsmiddelen uit Nederland naar Duitschland, België, alsmede leveranties aan de Duitse weermacht en de Waffen SS, uitgedrukt in tonnen. Dit betreft de export volgens contract geleverd. Wat hier buiten om is weggenomen of gevorderd, is niet bekend.

Boter	13.900	31.600	2.600	4.100
Kaas	12.100	29.400	2.000	7.400
Vetten en oliën	5.800	41.800	800	700
Koren	—	600	1.900	19.500
Haver	100	43.000	36.800	19.500
Aardappelen	43.900	181.000	199.800	328.700
Peulvruchten	29.100	43.200	7.700	28.000
Suiker	500	2.300	13.500	9.100
Groenten	81.300	316.200	257.500	420.200
Vruchten	700	42.900	28.700	82.300
Vleesch	8.000	48.600	18.700	18.500
Verduurzaamde levensmiddelen	2.000	14.500	13.400	12.500

Een waarlijk opwekkende belofte voor de toekomst! De volkeren der geheele aarde zien thans met spanning de gebeurtenissen te gemoet.

Een bespreking van de belangrijke rede van Generaal Smuts moest om technische redenen blijven overstaan tot het volgende nummer.

dat er bij de Gestapo jongelieden beneden de 18 jaar in dienst zijn, die voorzien zijn van een licht blauwe legitimatiekaart in bruin lederen dubbel gevouwen étui (9x11 cm), waarop links een adelaar met hakenkruis, handtekening en datumstempel voorkomt en rechts een foto met het dienstnummer;

dat er onlangs op het Centrale Bodeparkeerterrein te Groningen een kist met eieren, spek, ham tarwe en rogge, sigaren enz. (totaal 150 kg.) in beslag is genomen door den C.C.D., afkomstig van den NSB-er J. Burema te Wagenborgen (Gr) en bestemd voor Mr. Rost van Tonningen;

dat op 16 November van de te Vugt verblijvende Joodsche landgenooten er 1500 in hermetisch gesloten, met prikkeldraad omwonden beestenwagens, vrijwel zonder kleding, regelrecht naar Duitschland zijn gedeporteerd en dat men alleen hen, die bij de Philipsfabrieken werkzaam zijn, ongeveer 500, achtergelaten heeft;

dat in het doorgangskamp Westerbork de maatregel van quarantaine is toegepast, in verband met de aldaar heerschende kinder-verlamming

dat met ingang van 16 December het zenden van levensmiddelen naar Westerbork nagenoeg geheel verboden is, zoodat de kampbewoners niet meer dan één pakket van 2 kg per maand per gezin van vier personen mogen ontvangen;

dat de NSB geo-politicus, drs J. Godefroy voor het zgn. sociaal-economisch genootschap „Nederland en Europa“ en de Nederlandsche Oost-Compagnie te Arnhem, Maastricht en Groningen lezingen heeft gehouden over het overplanten van 100.000 jonge Nederlandsche boerengezinnen naar de „bevrijde“ Oostgebieden en dat van de tien lezingen over dit onderwerp, die er voor de maand December op het program stonden, er acht zijn afgelast;

dat de rantsoenen voor de Duitse a.s. moeders te Valkenburg, behalve de gebruikelijke bonkaart bestaan uit één extra-voedingskaart, zes extra-rantsoenen boter; twaalf extra-rantsoenen vleesch; extra-rantsoenen haver-mout, benevens één koekkaart en één rookerskaart;

dat de Henschel-Lokomotiv-Werke te Cassel door de zware bombardementen van den laatsten tijd buiten werking moesten worden gesteld en dat diensgevolge de machine-fabrieken van Wilton-Feijenoord opdracht hebben gekregen met de productie van locomotief-assen en -wielen te beginnen ter vervanging van hetgeen Henschel vervaardigde;

dat binnenkort de S.D. op groote schaal onderling wordt overgeplaatst, waarbij tevens nieuwe valsche namen uitgedeeld zullen worden.

VERANTWOORDINGEN.

EL6. 600; BIM 102; KPL, CF, R2, BY 100; NEG 91.50; GO 69.50; UB 90; HED 61.50; BOD, BOI 55; JOOP, XY, SAN 50; VAW 30; LTB 26; ARP, HOP, BO, PQ, LS, NN, BA MIEP. 50j, CIS 25; LEW, A2, Pietje, RAF 20; MAX 17.50; TAK 17.35; HNK 17; JRJ, 15; T 13; VDP 12; AB, DUC, PSD, VEM, RF, SG, DL, WKH, 10; MM 9.20; WL, PI 7.50; BON, H. WCH. XXX, LC, KAD, 5; GEB. PZV, P 4; BRA 2.50; NN, 2.25; TAN. NN, ROL 2; S. DS, AA, 1; A8, KR, 50, 12.50; 13.50, KOK. ANNIE.

ONS TREINMATERIAAL WORDT GESLOOPT.

De Duitse autoriteiten hebben aan de Directie der Nederlandse Spoorwegen opdracht gegeven uit de spoorrijtuigen de navolgende onderdeelen te verwijderen:

1. Instijg-handgrepen en portieren;
2. Handgrepen aan den closetbril en aan de wanden der closets;
3. Zij-armleuningen der derde-klasse banken;
4. Midden-scharnieren der draai- en zwaai-deuren;
5. Handgrepen en beschermgrepen zwaai-deuren;
6. Aschbakjes, zoo, dat aan elke rijtuigzijde er één over blijft;
7. Zitplaatsaanwijzingen;
8. Alle opschriftplaatjes, nadat het vervangingsmateriaal hier voor aanwezig is.

Dit beteekent dus, dat al het koper, brons en messing moet worden ingeleverd.